

Aikamoinen miekkonen – tuo Niukkanen

Timo Mikkilä:

**Talvisodan puolustusministeri Juho Niukkanen.
Traumana Karjalan menetyt.** Edita 2018. 317 s.
ISBN 978-951-37-7457-8.

Maalaisliitto-Keskustapuolue-Suomen keskustan riveistä nousi 1900-luvun poliittiseen historiaamme lukuisia maan eri johtotehtävissä vaikuttaneita poliitikkoja tasavallan presidenteistä monivuotisiin ministereihin. Lauri Kristian Relanderin, Kyösti Kallion ja Urho Kekkosen lisäksi tulee iso joukko ministereitä, joista tänä päivänä tunnetuimmat lienevät monivuotinen ulkoministeri, myös kahdesti pääministerinä vaikuttanut Ahti Karjalainen sekä kerran pääministerinä ja useasti eri ministerin tehtävissä vaikuttanut Johannes Virolainen, muheva karjalaisisäntä Vironperältä.

Yksi puolueen monista ministereistä ja johtavista vaikuttajista oli Karjalaista ja Virolaista huomattavasti aiemmin politiikan kentälle noussut, jo vuonna 1888 syntynyt Juho Niukkanen, joka hänkin oli Virolaisen tapaan maanviljelijäperheen kasvatti sittemmin Neuvostoliitolle luovutetusta osasta Karjalaa. Virolaisen tapaan Niukkanenkin toimi useita vuosikymmeniä myös kansanedustajana. Merkittävin ero Virolaisen ja Niukkanen välillä oli kuitenkin koulutuksessa. Edellinen oli edennyt opinnoissaan tohtorintutkintoon asti, kun taas jälkimmäinen ponnisti kansakoulupohjalta.

Historiantutkija, filosofian tohtori Timo Mikkilän elämäkertateos Juho Niukkasesta, topakasta kirvulaisesta isäntämiehestä ja sahanomistajasta, on oivallinen esitys paitsi tämän toimista poliitikkona ja eritoten ministerinä myös hänen luonteestaan. Mikkilän esityksestä käy ilmi, että Niukkanen oli omanlaisensa politiikan tekijä, joka ajoi päämääriään varsin rämäpäisesti. Mikkilän teoksen äärellä tulee mieleen, että useimmiten poliittiset elämäkerrat hahmottavat varsin tarkoin kohteensa elämänvaiheet myös lapsuus- ja nuoruusvuosista ja ylipäätään ajasta ennen varsinaista uraa. Tässä suhteessa Mikkilä on kuitenkin tyytynyt suppeaan esitykseen, sillä hänen huomionsa kohteena on ollut painotetusti Niukkanen poliittinen toiminta 1920- ja 1930-luvuilla sekä erityisesti työskentely talvisodan aikaisena puolustusministerinä. Tämä käy esiin myös teoksen nimestä.

Mikkilä tuo kohteensa politiikan kentälle keskellä dramaattisia oloja eli vuonna 1915, jolloin 27-vuotias Niukkanen toimi jääkärivärävinä. Karjalainen itsenäisyysmieheksi oli tosi toimissaan. Hyvänä ja aktiivisena puhujana ja maalaisliiton piirissä maakunnallista tunnettuutta saavuttaneena Niukkanen tuli valituksi eduskuntaankin jo vuonna 1916, oltuaan jo siihen mennessä parisen vuotta maalaisliiton puoluehallituksessa. Miehellä oli luottoa karjalaisen maanviljelijäin keskuudessa ja niinpä hän istui eduskunnassa yhtäjaksoisesti vuonna 1954 tapahtuneeseen kuolemaansa asti – lukuun ottamatta lyhyttä katkosta vuosina 1933–1936. Kaksikymmenluvulla hän oli useaan otteeseen ministerinä. Ensimmäinen hänen virkasalkuistaan oli apulaismaatalousministerin vuonna 1921.

Tuolloin alkoi myös näkyä Niukkanen itseriittoinen luonne, jonka lukuisia ilmenemismuotoja Mikkilä tuo kiintoisasti esiin. Esiin käy myös se Niukkanen niin ikään vähemmän miellyttävä piirre, että hän esitti jälkikäteen tekosiaan tai tekemättä jättämisään aina viimeisen päälle omaksi edukseen – vaikkapa totuutta pahastikin vääristellen. Mikkilä kirjoittaa: ”Juho Niukkanen oli parlamentaarikon uransa ensimmäisellä vuosikymmenellä 1920-luvulla kelpo karjalainen kansanedustaja, hän halusi oppia uusia asioita ja hoiti ministerin tehtävätkin moitteettomasti. Luonteensa mukaisesti hän uskoi itseensä ja alkoi pitää itseään kaikkien alojen asiantuntijana, vallankin sotilasasioiden. Niukkasella oli taipumusta jälkikäteen ottaa ansioikseen muitten aikaansaannoksia ja jopa seipellä itsensä kannalta myönteisiä tarinoita. Tässä mies oli taitava uskoen, että kukaan ei pitkän ajan päästä pysty tarkistamaan väitteiden todenperäisyyttä.” Asialliseen sävyyn ja eri lähteisiin pohjaten tekijä tuo myös esiin Niukkanen rehvakkuuden ja tarpeen korostaa jälkikäteen ja usein vailla todellisuuspohjaa omia toimiaan ja niiden merkitystä.

Rajaseudun kasvattina ja Karjalan kannaksella tiluksensa ja sahayrityksensä omistaneena Niukkasta kiinnostivat maanpuolustuskysymykset – maan raja-alueet

olivat tietenkin ensimmäisenä uhattuina, jos itäinen vihollinen hyökkää. Niinpä Kirvun mies vaikuttikin, ellei ministerin salkkua ollut kannettavana, eduskunnan sotilasiasiain (nyk. puolustus-) valiokunnan jäsenenä. Mikkilä luo perusteellisen kuvan Niukkasen nousemisesta maalaisliiton tärkeäksi puolustusasiantuntijaksi, jonka taustalla oli toiminta jääkärivärvärinä 1910-luvulla. Näissä yhteyksissä Mikkilällä on esimerkkinä tutkimuskohteensa luonteesta tuolloisen maatalousministeri Niukkasen ja kenraali Oskar Enckellin vuonna 1921 Kannaksen puolustus suunnitelmista käymä mittelo, josta Niukkanen esitti sittemmin täysin totuuden vastaisia näkemyksiä – omaa asiantuntemustaan korostaakseen.

Niin tai näin, ”liioittelematta voi sanoa”, Mikkilä arvioi, ”että Juho Niukkasesta tuli vähitellen 1920-luvulla Maalaisliiton keskeisin puolustuspoliittinen johtaja, mikä lisäsi hänen painoarvoaan parlamentaarisessa elämässä laajemminkin.” Yksi osoitus Niukkasen vaikutusvallasta oli se, miten hän junaili Relanderin maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi ja sitä tietä tasavallan presidentiksi vuonna 1925. Vaikka olikin maanpuolustusmies ja suojeluskuntalainen, Niukkanen oli maalaisliiton säästäväisyyslinjan mukaisesti tarkka rahoista, joita valtio myönsi puolustusvoimille. Puolueen jakautuessa kalliolaisiin aatteellisuuden korostajiin ja sunilalaisiin maanviljelijöiden taloudellisia etuja ajaviin, Niukkanen pysyi neutraalina ja haki liittolaisia kummastakin ryhmästä omien tarpeidensa mukaan. Toimintatapojensa vuoksi Niukkasella ei ollut milloinkaan mahdollisuuksia nousta pääministeriksi, vaikka haluja oli sitäkin enemmän. Valtion virkamiehiin hän suhtautui lähes vihamielisesti – toisin kuin esimerkiksi presidentti Relander.

Kolmikymmenluvun taitteessa Niukkanen suhtautui kielteisesti Lapuanliikkeeseen ja oli siten sydämistynyt presidentti Relanderin veljeystä liikkeen johtomiesten kanssa talonpoikaismarssin yhteydessä heinäkuussa 1930. Jos oli Niukkanen ollut tekemässä Relanderista presidenttiä vuonna 1925, oli hän nyt vaikuttamassa siihen, ettei Relanderista tullut maalaisliiton presidenttiehdokasta vuoden 1931 vaaleissa. Mikkilän sanoin, Niukkanen oli ”vasemmistoagraari”.

Kirjansa otsikon vastaisesti Timo Mikkilä kirjoittaa varsin laajasti Juho Niukkasen toiminnasta ennen sota-ausia – tosin, sitä parempi kirjalle, sitä huonompi otsikolle. Mielenkiintoinen seikka on muun muassa Niukkasen vuonna 1932 heittäämä ajatus maalaisliitosta lähes sotilaallisen järjestön tapaan johdettuna organisaationa vastavoimaksi oikeistokaappauksille. Mikkilä kirjoittaa: ”Niukkanen tunsu siis suurta vetoa sellaiseen Maalaisliittoon, joka olisi tehokas, kiinteä, keskitetty, kurinalainen ja puolisolitaallinen. Poliittisen taistelujärjestön malli, joskaan ei aate, kumpusi Niukkasen ajatuksissa kommunistisista ja kansallissosialistisista puolueorganisaatioista. Poliittiset kriisit olivat kirkastaneet hänelle, että vanha maalaisliittolainen kansanliikepuolue ei enää

riittänyt vastaamaan oikeistoradikalismien haasteeseen. Aika oli Kannaksen miehen mielestä kova ja vaati demokratian itsepuolustusta muutointiin kuin sanan voimalla ja äänestyslipuin.” Lähtökohtana Niukkasella oli, että maalaisliitto saisi vaaleissa enemmistön eduskuntaan.

Tuotuaan jo perusteellisesti esiin, minkä sortinen mies Juho Niukkanen oli, Mikkilä siirtyy lopulta tarkastelemaan kohdettaan sotavuosina, ennen muuta talvisodan aikana, jolloin tämä oli toista kertaa mielipuhassaan puolustusministerinä. Talvisodan kynnyksellä Niukkanen koki päävastustajakseen Cajanderin punamultahallituksessa sosialidemokraattien johtomiehen, valtiovarainministeri Väinö Tannerin, jonka kanssa hän taistoi peistä mistäpä muusta kuin puolustusvoimille annettavista asehankinta- ym. varoista. Vaikka olikin säästömies, Niukkanen oli ymmärtänyt marsalkka Mannerheimin vaatimukset armeijan varaintarpeista mahdollisen sodan puhjetessa.

Joulukuun alussa 1939 aloittaneessa Rytin hallituksessa Niukkasen ja nyt ulkoministerinä toimineen Tannerin riidat jatkuivat talvisodan edetessä. Viime kädessä kyse oli siitä, pyrkiäkö rauhaan vai taistelujen jatkamiseen neuvostohyökkääjää vastaan – länsivaltojen tukea odottaen. Tanner – samoin kuin koko hallituksen enemmistö – oli edellistä ja Niukkanen jälkimmäistä mieltä. Vielä maaliskuun alussa 1940 Niukkanen oli sinnikkäästi taistelujen jatkamisen kannalla, vaikka kenttäarmeija oli jo aivan totaalaisesti uuvuksissa. Lopulta Niukkanenkin ymmärsi tilanteen, mutta edellytti että Stalinin vaatima rajansiirto tehtäisiin siten, että Niukkasen kotipitäjä ja omaisuudet jäisivät Suomen puolelle.

Niukkasen toiminta juuri ennen talvisodan päättymistä iski rajun esteen hänen jatkomahtoisuuksilleen poliitikkona. Mies jätti eronpyyntönsä ministerintehtävästä hallituksen päädyttyä rauhan kannalle, matkusti kotitalalleen ja järjesti sahalaitoksensa omaisuuden realisoinnin – tietoisena siitä, että Kirvu joutuisi Neuvostoliiton puolelle. Niukkanen möi 800 000 markalla sahaansa tuotannon valtiolle ja siirsi sen konttorin lähelle Tamperetta. Kyseessä oli melkoinen tempu kansakunnan ollessa sortumaisillaan – puolustusministeri lähti livohkaan hallituksesta maan ollessa äärimmäisessä hädässä, käytti tehtävänsä myötä saamiaan tietoja häikäilemättä hyväkseen ja keräsi vielä huomattavan taloudellisen voiton.

Vaikka kyse oli sinänsä inhimillisestä liikkeestä – kukapa ei yrittäisi pelastaa omaisuuttaan ja elämäntyötään – kävi niin, että hallituskamarien ovet eivät Niukkaselle enää avautuneet. Talvisodan lopputuloksesta ja siihen kytkeytyneestä veljensä itsemurhasta järkyttynyt Niukkanen sai maan johtomiesten vihat niskoilleen, vaikka hänellä säilyikin edelleen vahva asema Maalaisliitossa. Mikkilä kuvaa nämä vaiheet ja jatkosodan jälkeiset vuodet selkeän kiikottomasti. Käy myös selväksi, että Niukkanen sai trauman Karjalan ja ennen

muuta kotipitäjänsä Kirvun menetyksestä. Vielä kerran, jo riutuneena ja sairauksien ja alkoholin rasittamana Niukkanen pääsi vuonna 1953 kertaalleen ministeriksi, huolehtimaan valtion varoista.

Timo Mikkilän elämäkerta Juho Niukkanesta on kiintoisaa luettavaa. Tekijä ei tee kohteestaan mitään historiantutkijan kultatuolissa istuvaa sankaria, vaan antaa tämän tekojen puhua sellaisenaan. Niukkanen oli kyvykäs poliitikko, jolla oli pyrkyä ja ammattitaitoa – sekä kunnianhimoa muillekin jakaa. Mikkilä tuo esiin myös Niukkanen eittämättä kielteiset luonteenpiirteet. Tämä oli tarvittaessa häikäilemätön peluri ja oman edun tavoittelija, joka kaiken lisäksi ei epäröinyt esittää muunneltua totuutta tai suoranaisia valheita tekemisiään selittäessään. Mikkilän teos tuo piristävän lisän maalaisliittolaisten poliitikkojen elämäkertojen joukkoon ja on pätevää akateemista historiankirjoitusta. Miinuksena voi mainita noottiapparaatin, josta ei harvojen lähdeviitenumerointien vuoksi aina saa helpolla selville, mitä lähteitä kuhunkin tekstinkohtaan on käytetty.

Erkki Vasara, dosentti, VTT
Helsingin yliopisto